

ΣΧΟΛΙΚΗ ΒΙΑ & ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΣ ΤΡΟΠΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

ΠΑΠΑΜΙΧΟΥ ΑΣΠΑΣΙΑ

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΔΔΕ ΕΒΡΟΥ

Υλικό διάλεξης

- Οδηγός διαχείρισης περιστατικών σχολικής βίας και εκφοβισμού, Κέντρο Ευρωπαϊκού & Συνταγματικού Δικαίου-Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου (2015)
- Πρόληψη και αντιμετώπιση της σχολικής βίας και του εκφοβισμού μέσα από μια διδακτική προσέγγιση αειφορίας, Γκουρνέλου & Σιμιτέκος (2021)
- Υλικό προπτυχιακού και μεταπτυχιακού κύκλου σπουδών, ΤΕΦΑΑ, ΔΠΘ, Παπαμίχου (2024)

Υποστηρικτικό υλικό

- Στο πλαίσιο της επιμόρφωσης από του Συμβούλους Εκπαίδευσης (ν. 5029/23)
- Για τον καταρτισμό ή/και την επικαιροποίηση του εσωτερικού κανονισμού σχολικών μονάδων
- Την υποστήριξη του Θεματικού Πεδίου 4 (Ηθικό-Συναισθηματικό-Κοινωνικό) των νέων Προγραμμάτων Σπουδών για το γνωστικό αντικείμενο της Φυσικής Αγωγής (ΙΕΠ, 2022)

ΟΡΙΣΜΟΣ

Ως σχολική βία ή βία στο σχολείο, ορίζεται «η επιβολή της βούλησης ενός μέρους της εκπαιδευτικής διαδικασίας σε κάποιο άλλο και η πρόκληση ζημιάς ή βλάβης».

Ως σχολικός εκφοβισμός ορίζεται «η βία που ασκείται από και σε βάρος μαθητών του δημοτικού σχολείου, μέχρι την ηλικία των 12 ετών και περιλαμβάνει επανειλημμένες αρνητικές πράξεις βίας».

Διάσκεψη της Ουτρέχτης, 1997

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Σχέση ασύμμετρων
δυνάμεων: δύναμης,
εξουσίας, επιβολής
ούλησης, ψυχολογικής
υπεροχής

Στοχοποίηση &
Χειραγώγηση

Πράξεις με
συστηματικότητα, και
εξακολουούθηση και και
επανάληψη

Σκοπιμότητα

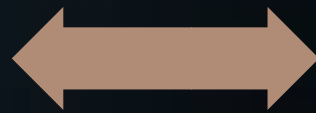
Αίσθημα ευχαρίστησης
του επιτιθέμενου

Αίσθημα καταπίεσης και
θυματοποίησης του
αποδέκτη

Σχολική βία

Άμεση
(φυσική, λεκτική)

Έμμεση
(κοινωνικός
αποκλεισμός,
συκοφαντία)

ΒΑΣΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΒΙΑΣ

Φυσική/σωματική βία και εκφοβισμός (π.χ. σπρωξίματα, χτυπήματα, κλωτσιές, τράβηγμα μαλλιών, γροθιές, δαγκώματα, κλοπή ή καταστροφή περιουσίας/προσωπικών αντικειμένων, απειλή με χρήση όπλου, εξαναγκασμός σε αντικοινωνικές συμπεριφορές, εκβιασμός)

Λεκτική βία και εκφοβισμός (π.χ. βρισιές, προσβολή, επανειλημμένα πειράγματα, κοροϊδίες, ρατσιστικά σχόλια, διάδοση ψεύτικων φημών)

Κοινωνικός αποκλεισμός και ψυχολογική/συναισθηματική βία (συμπεριφορές και πράξεις απομόνωσης του παιδιού-στόχου από τους συμμαθητές, αποκλεισμού του από δραστηριότητες, αδιαφορία και περιφρόνηση).

ΣΥΝΘΕΤΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΒΙΑΣ ΚΑΙ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ

Σεξουαλικού τύπου εκφοβιστική συμπεριφορά, βία ή σεξουαλική παρενόχληση: οποιαδήποτε συμπεριφορά (π.χ. λεκτική, οπτική, ή χειρονομία) με σεξουαλικό περιεχόμενο ή υπονοούμενο η οποία είναι ακατάλληλη και ανεπιθύμητη (π.χ. κοροϊδία, απειλές) και ηλεκτρονικού εκφοβισμού (με τη διάδοση του περιστατικού μέσω ηλεκτρονικών μέσων).

Ηλεκτρονικός εκφοβισμός (“cyberbullying”): με τη χρήση ηλεκτρονικών μέσων, όπως είναι το διαδίκτυο, το κινητό τηλέφωνο, το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης κ.λπ. Σε αυτήν την περίπτωση, χαρακτηριστικό αποτελεί η έκθεση των παιδιών-στόχων πέρα από το πλαίσιο της σχολικής κοινότητας.

Ρατσιστική βία και εκφοβισμός: συμπεριφορές ή πράξεις βίας και εκφοβισμού με ρατσιστικό περιεχόμενο ή υπονοούμενο, με αφορμή κάποιο ατομικό ή κοινωνικό χαρακτηριστικό του παιδιού ή της ομάδας στόχου (π.χ. φυλή, θρήσκευμα, σεξουαλικός προσανατολισμός).

ΜΥΘΟΙ & ΑΛΗΘΕΙΕΣ

Μύθος: «Τα αγόρια ασκούν βία σε μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι τα κορίτσια» Το φαινόμενο δεν κάνει διακρίσεις φύλου. Αγόρια και κορίτσια εμπλέκονται εξίσου σε περιστατικά σχολικής βίας ως «εκφοβιστές» και ως «θύματα». Τα αγόρια συνήθως επιδεικνύουν τη δύναμη τους με σωματική βία, ενώ τα κορίτσια συνήθως μέσω του κοινωνικού αποκλεισμού

Μύθος: «Ο εκφοβισμός αποτελεί φυσιολογική πτυχή της ανάπτυξης των παιδιών στο σχολείο».

Η εκφοβιστική συμπεριφορά δεν εμφανίζεται σε συγκεκριμένα αναπτυξιακά στάδια και δεν αποτελεί αποδεκτό μέσο ανάπτυξης των παιδιών. Αντιθέτως, τέτοιες συμπεριφορές έχουν ποικίλες αρνητικές συνέπειες τόσο για το παιδί-«θύμα» όσο και για το παιδί - «εκφοβιστή».

ΜΥΘΟΙ & ΑΛΗΘΕΙΕΣ

Αλήθεια: «Η εθνικότητα ή και τα θρησκευτικά και ιδεολογικά πιστεύω αποτελούν έναν σημαντικό παράγοντα επίδρασης» Η εθνικότητα ή και τα θρησκευτικά και ιδεολογικά πιστεύω αποτελούν έναν σημαντικό παράγοντα επίδρασης, ιδιαίτερα για την εμφάνιση μορφών ρατσιστικής βίας και εκφοβισμού.

Αλήθεια: «Η οικογένεια παίζει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς των παιδιών» Η οικογένεια παίζει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της προσωπικότητας των παιδιών, καθώς το οικογενειακό περιβάλλον ασκεί επιρροή σε μεγάλο βαθμό στην υιοθέτηση ή ανάπτυξη αρνητικών συμπεριφορών ή και στην απόρριψη θετικών συμπεριφορών από τα παιδιά. Συνήθως τα παιδιά που είναι θύματα βίας στο σπίτι, γίνονται θύτες βίας και εκφοβισμού στο σχολείο

ΜΥΘΟΙ & ΑΛΗΘΕΙΕΣ

Μύθος: «Η σχολική βία είναι αποτέλεσμα των ατομικών χαρακτηριστικών των μαθητών και το σχολείο δε φέρει καμία ευθύνη» Η «κουλτούρα» του σχολείου, το σχολικό κλίμα και ήθος αποτελούν σημαντικούς παράγοντες επίδρασης. Επιπλέον, η έλλειψη ενδιαφέροντος και κινήτρων για μάθηση, η έλλειψη κλίματος συνεργασίας και το υψηλό επίπεδο ανταγωνιστικότητας φαίνεται να επιδρούν αρνητικά στην ήρεμη σχολική καθημερινότητα.

Μύθος: «Έπεσα “θύμα” εκφοβισμού στο σχολείο, αλλά δε με επηρέασε καθόλου» Συνήθως τέτοιες εκφράσεις εμπεριέχουν ένα ύφος αυστηρότητας και αδιαφορίας ή ένα βαθμό επιθετικότητας. Τα άτομα αναπτύσσουν ποικίλους μηχανισμούς άμυνας με το πέρασμα του χρόνου, οι οποίοι τους βοηθούν να ξεχάσουν τον πόνο ή τη συναισθηματική φόρτιση που βίωναν κατά το διάστημα της εκδήλωσης των φαινομένων σχολικής βίας.

ΜΥΘΟΙ & ΑΛΗΘΕΙΕΣ

Αλήθεια & Μύθος: «Εγώ έκανα ένα αστείο! Δεν ήξερα ότι θα τον ενοχλήσει τόσο πολύ...» η σχολική βία και ο εκφοβισμός αποτελούν μια υποκειμενική εμπειρία, ενώ κάποιες φορές οι «εκφοβιστές» δεν αντιλαμβάνονται το συναισθηματικό κόστος που μπορεί να επιφέρουν οι πράξεις τους στο παιδί-«θύμα».

Μύθος: «Αυτό δεν είναι εκφοβισμός! Είναι απλά παιχνίδι και πειράγματα μεταξύ των παιδιών» Τα πειράγματα μπορεί να είναι και φιλικά. Όταν όμως βγαίνουν εκτός ελέγχου και προκαλούν βλάβη ή ζημιά στο παιδί-«θύμα», τότε παύουν να είναι παιχνίδι και θα πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη, καθώς μπορεί να αποτελούν ενδείξεις για πιο σοβαρά περιστατικά βίας.

ΜΥΘΟΙ & ΑΛΗΘΕΙΕΣ

Μύθος: «Καλά να πάθει... Αν έβλεπες τι έγινε, θα καταλάβαινες ότι πήγαινε γυρεύοντας!» Η χρήση βίας δεν μπορεί να είναι αποδεκτή σε καμία περίπτωση. Η ικανοποίηση του αισθήματος του δικαίου δεν εκπληρώνεται μέσα από την εκδήλωση επιθετικών και βίαιων ή εκφοβιστικών συμπεριφορών. Αντιθέτως, τέτοιες αντιδράσεις διαιωνίζουν τον κύκλο της βίας.

Μύθος: «Όταν σε ξαναχτυπήσει, χτύπα τον κι εσύ, πιο δυνατά!» Τέτοιες εκφράσεις δεν ωφελούν σε τίποτα. Αντιθέτως, προωθούν την ιδέα ότι η βία και η επιθετικότητα είναι αποδεκτές συμπεριφορές. Η ειρηνική επίλυση συγκρούσεων θα πρέπει να προωθείται σε κάθε περίπτωση.

ΜΥΘΟΙ & ΑΛΗΘΕΙΕΣ

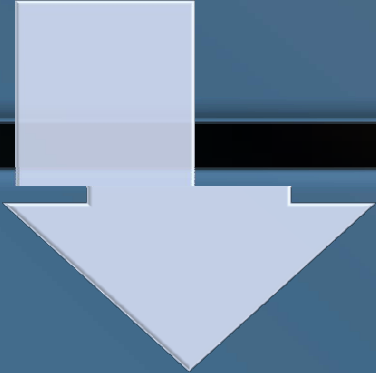
Μύθος: «Το ξύλο και οι κλωτσιές μπορεί να σου προκαλέσουν ζημιά, τα επίθετα όμως δε σε βλάπτουν. Μην το παίρνεις τόσο σοβαρά.» Υπάρχει η τάση τόσο στα παιδιά όσο και στους μεγαλύτερους να στρέφουν την προσοχή τους μόνο σε περιστατικά σωματικής βίας, στα οποία οι βλάβες είναι εμφανείς, υποβαθμίζοντας τα περιστατικά λεκτικής βίας. Συνήθως, τέτοια περιστατικά μένουν στη μνήμη και μετά την ενηλικίωση.

Μύθος: «Πρέπει απλά να μάθει να υπερασπίζεται τον εαυτό του. Η ζωή είναι σκληρή. Τι θα κάνει αργότερα στην κοινωνία;» Πράγματι, αν το παιδί-στόχος μπορούσε να υπερασπιστεί τον εαυτό του, τότε θα το έκανε! Τα παιδιά που τελικά ζητούν τη βοήθεια των γονέων ή των εκπαιδευτικών έχουν εξαντλήσει τα όριά τους να υπερασπίζονται τον εαυτό τους. Εάν η αντίδραση των ενηλίκων είναι τέτοια που να δείχνει αδιαφορία ή άρνηση να αποδεχτούν τα λεγόμενα του «θύματος», αυτό μπορεί να προκαλέσει μεγαλύτερη ζημιά στο «θύμα». Μάλιστα, πλήττει την εμπιστοσύνη του προς τους ενήλικες, με αποτέλεσμα σε κάποιες εξαιρετικές περιπτώσεις το «θύμα» να οδηγηθεί στην αυτοκτονία. Αντίθετα, η ένδειξη ενδιαφέροντος και η κατάλληλη υποστήριξη του «θύματος» θα το βοηθήσει να μάθει να αντιμετωπίζει τέτοιες συμπεριφορές και μελλοντικά ως ενήλικας.

ΜΥΘΟΙ & ΑΛΗΘΕΙΕΣ

Μύθος: «Δεν υπάρχει βία στο σχολείο μας» Οι έρευνες δείχνουν ότι η σχολική βία και ο εκφοβισμός υπάρχουν ως φαινόμενο σε μικρότερο ή σε μεγαλύτερο βαθμό σε όλα τα σχολεία. Η εκδήλωση της βίας στο σχολείο είναι ανεξάρτητη από το κοινωνικό-οικονομικό και μορφωτικό/εκπαιδευτικό επίπεδο ή βαθμίδα, όμως η έκτασή της σχετίζεται με τους παράγοντες επίδρασης που αναφέρθηκαν στην αρχή

Μύθος: «Η αντιμετώπιση της σχολικής βίας και του εκφοβισμού αφορά μόνο στη διαχείριση των 'δύσκολων μαθητών'» Η αντιμετώπιση της σχολικής βίας και του εκφοβισμού αφορά όλη τη σχολική κοινότητα και απαιτεί τη διαχείριση όλων των παραγόντων που επιδρούν στην εμφάνιση του φαινομένου. Η διαχείριση των «δύσκολων μαθητών» αποτελεί μέρος του ευρύτερου πλαισίου αντιμετώπισης του φαινομένου.

Γιατί ασκείται βία ή εκφοβισμός στο σχολείο, από μαθητές/τριες;

- Προσωπικά, οικογενειακά ή συναισθηματικά προβλήματα και αδιέξοδα που είναι δύσκολο να επιλυθούν
- Κρίση ταυτότητας ιδιαίτερα στην εφηβεία
- Ανάδειξη ηγετικών χαρακτηριστικών μέσα από αρνητικές συμπεριφορές
- Αντίδραση στην αίσθηση απειλής, αμφισβήτησης, αδικίας, περιθωριοποίησης

Επιπτώσεις στα θύματα

- Σοβαρά ψυχολογικά προβλήματα
- Μείωση στις ακαδημαϊκές επιδόσεις
- Υπερβολική αναστολή
- Μοναξιά
- Κατάθλιψη
- Φτωχές κοινωνικές δεξιότητες
- Αίσθημα απόρριψης
- Αύξηση των πιθανοτήτων επανάληψης παρόμοιων καταστάσεων

Επιπτώσεις στους θύτες

- Αντικοινωνική συμπεριφορά
- Εγκληματικότητα
- Χρήση ουσιών
- Κάπνισμα
- Ελλιπής φοίτηση
- Διακοπή φοίτησης
- Τάσεις φυγής από το σπίτι
- Αντίδραση στον έλεγχο και την εποπτεία από την οικογένεια

ΟΡΙΣΜΕΝΑ ΑΠΟ ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΕΚΦΟΒΙΣΤΩΝ

ΟΡΙΣΜΕΝΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ

Ο ΠΕΡΙΓΥΡΟΣ

- Ακόλουθος/-οι του θύτη
- Υποστηρικτές του θύτη
- Υποστηρικτές του θύματος
- Παρατηρητές-απλοί θεατές

Εγώ δεν είδα τίποτα! Ήμουν με τον/την... στο... Δεν ξέρω κάτι.»

- ❑ δίχως αυτούς τα περιστατικά σχολικής βίας και εκφοβισμού δε θα ενισχύονταν και δε θα γίνονταν γνωστά.
- ❑ έρευνες (π.χ. ABC Europe's Antibullying Campaign, 2013· Μπελογιάννη, 2009) δείχνουν ότι κατά μέσο όρο τα 2/3 των μαθητών γίνονται μάρτυρες περιστατικών σχολικής βίας και εκφοβισμού, λίγοι όμως αναλαμβάνουν κάποιο ρόλο αποτροπής τους. Σε σχολεία με συχνά περιστατικά σχολικής βίας και εκφοβισμού, παρατηρείται ένα διάχυτο κλίμα φόβου και εκφοβισμού σε όλη τη μαθητική κοινότητα.
- ❑ οι μαθητές-θεατές μπορεί να αποτελούν μια παράπλευρη «απώλεια», καθώς ενδέχεται να βιώνουν και οι ίδιοι συναισθήματα φόβου (να μην υποστούν οι ίδιοι βία και εκφοβισμό), ενοχών (που δεν μπορούν να κάνουν κάτι), λύπης και άγχους,
- ❑ μπορεί να είναι απαθείς και αδιάφοροι ή ακόμα να αγνοούν τα περιστατικά, θεωρώντας ότι με αυτόν τον τρόπο θα σταματήσουν

Ενδείξεις εκδήλωσης περιστατικού βίας/εκφοβισμού

- γέλια εις βάρος κάποιου μαθητή
- γέλια, κοροϊδία ή ειρωνεία όταν ο μαθητής-στόχος μιλάει ή αν δώσει λάθος απάντηση
- κοροϊδευτικά επίθετα, παρατσούκλια
- μαθητές που δε δέχονται την κριτική
- ο μαθητής-στόχος φαίνεται χτυπημένος, αλλά αδυνατεί να δώσει πειστική εξήγηση
- μαθητές με απρόβλεπτη συμπεριφορά
- μαθητές που αναζητούν περισσότερη εξουσία
- ο μαθητής-στόχος αναφέρει ότι έχει χάσει χρήματα, βιβλία ή άλλα προσωπικά αντικείμενα.
- οι μαθητές συνηθίζεται να στέλνουν ακατάλληλα ή άσεμνα μηνύματα μεταξύ τους.
- οι μαθητές συνηθίζεται να συκοφαντούν συμμαθητές τους διαδικτυακά.
- μαθητές με ελάχιστους ή κανένα φίλο.
- Στις ομαδικές εργασίες και ασκήσεις υπάρχει κάποιος μαθητής που δε βρίσκει ή μένει δίχως ταίρι ή εκτός ομάδας.
- Στις ομαδικές εργασίες υπάρχει κάποιος μαθητής τον οποίο οι συμμαθητές του αποφεύγουν ή και αρνούνται να επιλέξουν ως ταίρι ή μέλος της ομάδας.
- Στην τάξη υπάρχει διάχυτη ανησυχία ή και φόβος.
- Στο τέλος του μαθήματος ή όταν χτυπήσει το κουδούνι για διάλειμμα, κάποιος μαθητής μένει στην τάξη μόνος του ή περιμένει τον εκπαιδευτικό, για να βγει από την αίθουσα.

ΣΤΟΧΟΙ- ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

προώθηση ενός
δημοκρατικού
σχολείου

προστασία και τον
σεβασμός των
Ανθρωπίνων
Δικαιωμάτων και των
Δικαιωμάτων του
Παιδιού

προαγωγή και
προστασία της
ψυχικής υγείας

ενίσχυση της
ασφάλειας στον
σχολικό χώρο

θέσπιση σχολικών
κανόνων

ανάπτυξη
κλίματος
συνεργασίας στο
σχολείο

επίτευξη γνωστικών
στόχων και κοινωνικής
διαπαιδαγώγησης (π.χ.
κατανόηση κοινωνικών
αξιών, ανάπτυξη
σεβασμού)

ανάπτυξη
μηχανισμών
ενσωμάτωσης και
συμμετοχής

σεβασμός της
πολυπολιτισμικότητας
και της
διαφορετικότητας

προαγωγή των
αξιών της ειρήνης

προαγωγή της
συναισθηματικής
ωριμότητας (π.χ.
συναισθηματική
γνώση, ανάπτυξη
ενσυναίσθησης)

προαγωγή της
επικοινωνίας και της
ελεύθερης
έκφρασης

βελτίωση του
επιπέδου
διδασκαλίας

προαγωγή της
σχολικής επιτυχίας

αποτελεσματική
αντιμετώπιση
στοχευμένων
περιστατικών βίας

ανάπτυξη
ικανοτήτων και
δεξιοτήτων των
εκπαιδευτικών